

Výstava o Janu Palachovi ve věznici Securitate

V rumunském městě Sighet Marmăției (Marmarošská Sihoť) se každoročně v polovině června koná pouť bývalých politických vězňů a jejich potomků. V památníku, který se nachází v někdejší místní věznici, kde v padesátých letech obávaná rumunská Securitate utýrala přes padesát politických vězňů, se při té příležitosti konají vědecké konference a otvírají nové výstavy. Letos mezi nimi byla i nová putovní expozice *Jan Palach – Živá pochodeň 1969*, již připravili Petr Blažek a Stanislav Škoda.

Výstava Jan Palach – Živá pochodeň 1969 (foto: 2x Stanislav Škoda / ÚSTR)

Rumunsko se se zločiny komunismu začalo vyrovnávat pozdě. Podle oficiální zprávy, kterou projednal parlament v roce 2006, byly v období komunistického režimu v letech 1945–1989 různým způsobem perzekvovány až dva miliony lidí. Zcela unikátní roli v připomínání represí politických vězňů hraje Památník obětí komunismu a protikomunistického odboje, umístěný v někdejší sighetenské věznici v Sedmihradsku.

Tuto věznici založily úřady Rakouska-Uherska na konci 19. století. V letech 1944–1945, kdy bylo sever-

ní Sedmihradsko pod sovětskou správou, zde byli internováni rumunští Němci, z nichž velká část byla odvečena do Gulagu. Na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století se věznice zaplnila politickými vězni. Nejprve zde byli drženi středoškolští studenti, kteří projevili nesouhlas s nástupem komunismu. Následně obávaná bezpečnostní služba Securitate zatkla a převezla do Sighetu v květnu 1950 přes osmdesát bývalých vysokých rumunských politiků, mezi nimiž byli i tři někdejší premiéři Constantin Argetoianu, Iuliu Maniu, Gheorghe Tătărescu, a celou

řadu ministrů, diplomatů, novinářů a právníků. Krátce po nich tam byli internováni řeckokatoličtí duchovní.

V nelidských podmínkách a na následky fyzického týrání přes padesát vězňů zemřelo, včetně Iuliu Maniua a Constantina Argetoianua. V roce 1955 byla část elitních politických vězňů propuštěna a část převezena do internace, ti méně známí zůstali v Sighetu do uzavření věznice v roce 1977. Budova poté sloužila jako skladiště.

PROSTOR PRO MODLITBU A TICHU

V roce 1994 věznici v žalostném stavu převzala Nadace občanské akademie (Fundatia Academia Civică), kterou založila v devadesátých letech disidentka a spisovatelka Ana Blandiana s cílem vybudovat v jejích prostorách památník. Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, tedy Památník obětí komunismu a protikomunistického odboje, byl po mimořádně velkorysé a nákladné rekonstrukci otevřen v roce 1997.

O tom, jak dobře se to povedlo, svědčí fakt, že sighetský památník zařadila Rada Evropy v roce 1998 vedle památníku v Osvětimi a Památníku míru v Normandii mezi muzea „evropské paměti“, a také slova bývalého německého prezidenta Joachima Gaucka, který ještě jako ředitel Úřadu spolkového zmocněnce pro dokumenty východoněmecké tajné policie (Stasi) s Památníkem úzce spolupracoval a navštívil ho i jako prezident SRN „Památník [v Sighetu] nemá obdoby v celém východním bloku,“ což připomíná i překladatelka Libuše Valentová v doslovu k českému vydání skvělé sbírky básní Any Blandiany *Řeka s jediným břehem* (Festival spisovatelů, Praha 2020).

Působivý je zejména Prostor pro ticho a modlitbu podle projektu architekta Radu Mihăilescua na vězeňském dvoře. Na stěny rampy vedoucí k podzemnímu prostoru byla vyryta jména téměř osmi tisíc mrtvých politických vězňů z různých rumunských komunistických věznic, táborů a deportačních míst. Součástí památníku je i Hřbitov chudých, kam byli na začátku 20. století pohřbíváni nemajetní občané a sirotci a který se nachází 2,5 kilometru za městem. V padesátých letech ho pak využívala Securitate, jež tam v tajnosti ukládala ostatky utýraných politických vězňů. Každoročně se tu koná pravoslavná mše za oběti komunistického režimu. Ve druhém patře budovy jsou stále výstavy rozvržené do jednotlivých cel. V jedné z nich se od roku 2005 nachází trvalá expozice věnovaná okupaci Československa v roce 1968 a československému disentu.

TORTA VIE 1969

Během léta 2024 si ve věznici mohli návštěvníci prohlédnout také putovní výstavu *Jan Palach – Živá pochodeň 1969*. Expozici tvoří dvacet tři panelů, které mapují období pražského jara a příběh Jana Palacha a jeho následovníků. Poslední panel připravil ÚSTR přímo pro rumunskou výstavu a nese informace o dvou občanech Rumunska, kteří se upálili na protest proti komunistickému režimu – o studentovi Mártonu Moysesovi (nar. 1941), který se polil hořlavinou v roce 1970 před sídlem Rumunské komunistické strany v Brašově, a Liviu Babešovi (nar. 1942), jenž se v březnu 1989 zapálil na sjezdovce lyžařského areálu nedaleko Brašova, aby se prostřednictvím zahraničních turistů o jeho činu svět vůbec dozvěděl.

Výstavu na červnové slavnostní vernisáži zahájili za Památník Ana Blandiana a za ÚSTR Petr Blažek s au-

Ana Blandiana, disidentka, spisovatelka a zakladatelka Nadace občanské akademie

torem tohoto článku. Kulturní akce během pouti v Sighetu doplnila také prezentace rumunského překladu Blažkovy knihy *Živé pochodně v sovětském bloku (Tore vii în Blocul Sovietic)*, který vyšel na podzim roku 2023.

Kromě rozsáhlé výstavy o Janu Palachovi, která nyní putuje po dalších rumunských městech, letos v Památníku obětí komunismu a protikomunistického odboje otevřeli i výstavu *Nepřátelé lidu (Dușmani ai poporului)* zaměřenou na ženy v komunistických věznicích. V potměšilých místnosti jsou k vidění podsvícené dobové portréty rumunských politických vězeňkyň, z nich některé byly na vernisáži i na mši přítomny.

Byla mezi nimi také Niculina Moica, která se narodila v roce 1943 v Ploiești. Za její činnost v protikomunistickém Svazu svobodných studentů (Uniunea Tineretului Liber) ji v létě 1959 jako teprve šestnáctiletou zatkl Securitate a za spolčení proti socialistickému státnímu zřízení byla odsouzena na dvacet let. Propuštěna byla na amnestii v roce 1964. Dvacet let dostal za protikomunistickou činnost i její otec Petru Moica. Slavnosti

v Sighetu se zúčastnila i její vrstevnice s podobným osudem Irina Cooș. I ta byla za stejný trestný čin jako Niculina Moica odsouzena na dvacet let a s podlomeným zdravím po pěti letech též podmínečně propuštěna.

Kromě Památníku obětí komunismu a protikomunistického odboje se v Sighetu nachází i citlivě zrekonstruovaný rodný dům spisovatele židovského původu Elieho Wiesela (1928–2016), přímého svědka holocaustu. Podle sčítání lidu tvořili v roce 1937 v etnicky i nábožensky smíšeném městě téměř polovinu všech jeho obyvatel Židé. Z celkového počtu 23 691 osob bylo okolo 1 000 Rusínů, 6 500 Maďarů, 5 000 Rumunů a 11 000 Židů, kterých se ale z nacistických vyhlazovacích táborů domů vrátilo jen asi 1 500. Eli Wiesel, jenž prošel Buchenwaldem, byl jedním z nich. Posléze napsal desítky románů, povídek a esejů, v nichž se věnoval právě tématu holocaustu. S Českem držitele Nobelovy ceny za mír z roku 1986 spojuje konference *Forum 2000*, kterou založil společně s Václavem Havlem a japonským filantropem Yoheiem Sasakawou.

Stanislav Škoda

